

Lənkəran Dövlət Humanitar Kolleci

Musiqi və təsviri incəsənət şöbəsi

DÜNYA XALQLARININ MUSIQİ ƏDƏBİYYATI

(RUS MUSIQİ ƏDƏBİYYATI)

MÜHAZİRƏLƏR

(1-dən 11-ə kimi)

Müəllim: Axundova Sədaqət Həbib qızı.

MÜHAZİRƏ №1.

Mövzu № 1. XVII əsrin sonu, XVIII əsrin əvvəllərində rus musiqi mədəniyyəti.

Plan:

1. XVII əsrə qədərki Rusiyada tarixi və mədəni şərait.

2. XVII əsrin sonu, XVIII əsrin əvvəllərində Rusiyada tarixi və mədəni şərait.

Gəlin əvvəlcə rus musiqi mədəniyyətinin XVII əsrə qədər olan dövrünə qısa bir nəzər yetirək.

Rus xalq musiqisinin kökləri ilk Rus dövləti yaranana qədər **IX əsrdə**, qədim rus torpağında yaşamış şərq slavyan tayfalarının mahnı yaradıcılığı ilə bağlıdır. **IX-X əsrlərdə** rus və digər şərq slavyan xalqlarının formalaşmasında ilk böyük nəliyyətlər Kiyev Rus dövlətinin adı ilə bağlıdır. O zaman qədim Rus dövlətinin paytaxtı Kiyev idi. Kiyev yüksək mədəniyyətə malik beynəlxalq mərkəz kimi, Rusiya tarixində mədəniyyətin coşğun inkişafı ilə səciyyəvidir. Müxtəlif sənət növlərinin - rəngkarlığın, memarlığın, ədəbiyyat və musiqinin intensiv inkişafı üçün əlverişli şərait var idi. Xalq yaradıcılığının ən müxtəlif janrları inkişaf etmiş, kilsə oxuma sənətinin ilk formaları (znamenli oxuma üsulu) yaranmış, knyaz malikanələrinin məişətinə xas olan, mərasimləri müşayiət edən musiqi geniş yayılmışdır.

Xalq yaradıcılığının daha bir qolu olan qəhrəmanlıq eposu Kiyev rus dövlətinin musiqi həyatında mühüm yer tuturdu. Xalq arasında yaranıb yayılan epik-rəvayətlər XIX əsr ədəbiyyatında "**bilina**" - (reçetativ deklomasiya) adını almışdır.

Həmçinin **skomorox** sənəti də təşəkkül tapmışdır. Bu, qədim rus aktyor sənətinin bir tipidir. Onun xarakterində millilik parlaq şəkildə əks olunur. Skomorox tamaşaları və həmin tamaşalarda oxunan mahnılar ifşaedici elementləri. feodal cəmiyyətinin hakim təbəqələrinə, xüsusən ruhanilərə qarşı çıxması ilə səciyyəvi idi. Bildiyimiz kimi, sonralar, (xüsusən XVII əsr Rusiyasında kəskin sinfi ziddiyyətlər dövründə) skomoroxlar xalqın güclənməkdə olan etirazının yeganə ifadəçilərinə çevrilmişdilər.

Artıq XI əsrin axırlarından XIV əsrə qədər Rusiya feodal dağıncılığı dövrü kimi tanınır. Kiyev rus dövləti bir sıra səbəblər üzündən parçalanmış və ayrı-ayrı rus torpaqlarına bölünmüşdür. Mədəni inkişafda da tənəzzül başlamışdır. Bu zaman Novqorod şəhəri rus musiqi və təsviri sənətində böyük rol oyanayırdı. Əsl rus skomorox sənəti də Novqorod şəhərində qəti formalaşmış və onun möhkəm ənənələrinin təməli də orada qoyulmuşdur. XII -XIV əsrlərdə Novqorod kilsə oxuma məktəbi bir sıra ifaçılar yetişdirmişdir. Novqorod mühitində qədim rus incəsənətinin başqa bir növü - zəng səsləri kimi formalaşan milli musiqi inkişaf edirdi (rus kilsələrində zənglərdən XI əsrin ortalarından etibarən istifadə edilməyə başlamışdır). Novqorod zəng səsləri yüksək sənət musiqisi zirvəsinə çatdırılmışdır.

Qədim rus mədəniyyətinin növbəti mərhələsi XV - XVI əsrlərdə Mərkəzi (Moskva) Rus dövlətinin yaranması ilə bağlıdır. Bu dövrün tarixi hadisələri arasında monqol-tatar işğalçılarına qarşı rus xalqının mübarizəsi xüsusi qeyd edilməlidir. Bir neçə il davam etmiş monqol hakimiyyətinə XV əsrin axırlarında Moskva çarı III İvanın vaxtında son qoyuldu.

Rus mədəniyyətinin XIV əsrin sonunda başlanan ümumi inkişafı XV - XVI əsrlərdə vüsət almış, dövrün milli sənətinə xas intibah ünsürləri ilə dolğunlaşmışdır. Xalq mahnı yaradıcılığı yeni obraz və ideyalarla zənginləşmiş, onun ayrı –ayrı janrları formalaşmışdır. Bunlardan tarixi mahnı janrı öz ideya birliyi, dərin vətəndaşlıq hissi və rus torpağının müstəqilliyini əks etdirirdi. Axıcı lirik mahnı janrı da geniş inkişaf edirdi. Ümumiyyətlə, XVI -XVII əsrlərdə rus xalq mahnı sənətinin başlıca xüsusiyyətini **çoxsəsli səsaltı üslub** təşkil edirdi.

XVI əsrdə artıq rus kilsə oxuma sənətinin (znamennoye peniye) əsasları sistemləşdirilmiş, bu sahədə yaradıcı sənətkarlar meydana gəlmişdi.

XVII əsr Rus tarixində artıq orta əsr adət və ənənələrinin zəiflədiyi, yeni istehsal münasibətlərinin və mədəni münasibətlərin gücləndiyi dövrdür. İvan Bolotnikovun rəhbərliyi ilə başlanan kəndli müharibəsi çox böyük əhəmiyyətə malik idi. Xalq feodolizm quruluşuna qarşı mübarizə aparırdı. Stepan Razinin ikinci müharibəsi isə 1667-1671-ci illərdə olmuşdur. Rus xalq yaradıcılığının ən gözəl nümunələri də bu dövrdə yaranmışdır.

Dini mərasimlərə tənqidi yanaşılır, kilsənin nüfuzu xeyli aşağı düşürdü. XVII əsrin ortalarında kilsə musiqində kəskin üslub dəyişikliyi baş verirdi ki, bu da **znamenli monodik** (təksəsli) oxuma növünü sıxışdırılıb aradan çıxarırdı. Orta əsrlərin dini dünyagörüşünün böhranını əks etdirən yeni tipli çoxsəsli oxuma təşəkkül tapırdı. Kilsə müğənniliyi sənətində **partes** (çoxsəsli) xor oxuma üslubu inkişaf edir və bu üsluba uyğun əsərlər yaradan musiqiçilər fəaliyyət göstərirdi.

XVII əsrin ikinci yarısında (1672-ci ildə) Rusiyada ilk saray teatrı yarandı. Bu rus musiqi həyatında əlamətdar bir hadisəyə çevrilmişdir. Lakin teatrın fəaliyyəti uzun sürmədi. 1676-cı ildə köhnə tərəflərin təzyiqi ilə teatr bağlandı.

XVIII əsrdə rus milli mədəniyyəti-musiqi ,rəssamlıq və s. sahələr yeni tarixi inkişaf mərhələsinə qədəm qoydu. I Pyotrun islahatları ailə - məişət qaydalarına həlledici zərbə endirdi. Bu isahatlar həmçinin Ümumavropa mədəniyyətinə, maarifinə geniş yol açdı.

Rus musiqi sənəti inkişafını sürətləndirməkdə idi. Xalq yaradıcılığında yeni folklor təbəqəsi – “**şəhər xalq mahnısı**” yaranmışdır. Bədii-estetik gücünə və tez qavranılmasına görə xalq mahnıları ən geniş yayılmış bir janrdır. Məhz I Pyotrun islahatları sayəsində müasir həyatla bağlı musiqilər meydana gəlmişdir ki, bunlar: hərbi nəğmələr, təntənəli nəğmələr, süfrə nəğmələri, lirik mahnılar və sairələrdir.

Rus xalq mahnı və rəqsləri rəngarəng mövzu və məzmununa, aydın və konkret xüsusiyyətlərinə, eləcə də ictimai motivlərinə görə bir- birindən fərqlənir. Belə ki, rus xalq mahnı və rəqsləri 2 silsilə şəklində formalaşmışdır: **mövsüm mahnıları** (məhsul yığımı, əkin və s.) və **mərasim mahnıları** (toy, uşağın anadan olması, dəfn mərasimi və s.). Bunlar əsasən fərdi lirik mahnılardır. Bəzi lirik xalq mahnılarında sevgi motivi ilə dini görüşlər, adət - ənənələr səsleşir. (məs: "Ах ты душэчка ", "Ах вы, сени, мои сени", "Матушка, что во поле пыльно?","Меж высоких хлебов..." və s.).

Qədim rus epoxasına knyaz tərifləri ilə instrumental musiqini birləşdirən qəhrəmani balladalar xarakterikdir. **Ballada** (provans. ballada – **rəqş etmək**) ilkin mənada rəqslə müşayiət olunan provansal mahnısı olmuş; sonradan – lirik rəvayət, əfsanə xarakterli, dramatik və fantastik məzmunlu ədəbi əsərə çevrilmişdir. XIX

əsrdən vokal və instrumental musiqi pyesidir. Qəhrəmani mahnılarda xalqın içindən çıxan xalq qəhrəmanlarına təriflər edilir, onların şücaətindən bəhs olunur - ("Вечерний звон...", «Наша жизнь коротка...» və s.)

Mahnı folklorunda əsas yeri mövsüm ilə bağlı mahnılar tutur. Bu mahnılar dini bayramlar (əsasən xristian bayramları) və fəsillərlə əlaqədar kiçik silsilələrdən ibarətdir. Bu cür mahnılar özünəməxsus sərtliyi və hər silsiləyə məxsus tonal və ritmik formulu ilə seçilərək, politonalsız və sıx maştabını qoruyub saxlamışdır ("Иди, иди, иди коза..." "Ах ты, зимушка, зима..." "Бывали дни веселые..." və s.). Rus xalq mahnı və rəqslərindən "Калинка", "Камаринская", "Ой, да ты, калинушка", həmçinin bundan başqa uşaq mahnılarından "Во поле берёза стояла...", "Два веселых гуся", "Дома ли хозяин?..", "Дома ли хозяйка?..", "Как по садику, садику...", "Соловьем залетным...", "Среди долины ровныя...", "У меня ль во садочке...", "Я в садочке была..." və sairələrini göstərmək olar.

Epik janr da rus xalq musiqisində əsas yerlərdən birini tutur. Buraya bilinalar, Skmorox mahnıları, qəlb şerləri (şifahi və yazılı), və tarixi mahnılar ("**İz qoroda iz Muroma**") daxildir. Epik adət-ənənəyə uyğun olaraq, bu dövrə kimi Şimali Rusiya və Don kazak kəndlilərinin yaddaşında və şifahi folklorunda yaşayan mahnıları göstərmək olar. ("**Для берегов отчизны далной**", "**Qaranlıq meşənin mahnısı**" və s.)

Rus musiqisində ən çətin janr **lirik mahnılardır**. Lirik mahnılar məişət mahnıları janrının həm melodika, həm də məzmunca müxtəlif növüdür. Xalqın gündəlik həyatını əks etdirən bu mahnılarda başlıca yeri ailə, ailəyə münasibət, saf məhəbbət, ayrılıq, intizar kimi həyati motivlər, nəcib insani hisslər tutur. Lirik mahnıların digər tipi "**protaj**" oxumaları adlanan mahnılardır. Bu mahnılar elə bil ki, XVI–XVII əsrlərdə Moskvada yaranmışdır. Bu mahnılar xalq mahnılarının **polifonik və heterofonik** tipidir, solistin iştirakı ilə oxunur. (Musiqidə **heterofoni** - tək bir melodiya xəttin eynizamanlı dəyişilməsi ilə xarakterizə edilən bir toxuma növüdür. Bu növdə olan toxuma, sadəcə bir əsas melodiya olan, ancaq eyni zamanda birdən çox səsdə gərçəkləşən, hər bir melodiyanı fərqli bir ritmdə və ya tempdə və ya fərqli səslərlə çalan, eyni vaxtda həyata keçirilən bir növ qarışıq monofonik olaraq qəbul edilə bilər.) Protaj oxumaları toy və dəfn mərasimlərində əsasən qadınlar tərəfindən oxunur.

Xalq mahnıları içərisində əhəmiyyətli yeri "**çastuşka**" janrında olan mahnılar tutur. **Çastuşka** - rus xalq yaradıcılığında sözlü - musiqili janr, iti tempdə ifa olunan qısa mahnıdır. Bu komik kupletlər 2 və ya 4 bənddən ibarət olur. Müstəqil janr kimi XIX əsrin sonlarında formalaşmış XX əsrin 1-ci yarısında daha geniş yayılmışdır. Çastuşka ənənəvi rus mahnıları ilə sıx bağlıdır. Adətən bir melodiya üstündə bütöv silsilələrlə ifa olunur - balalayka, qarmonun müşayiəti ilə və ya müşayiətsiz ifa edilir. Əsasən məhəbbət – məişət mövzusunda olan çastuşkalar sola, duet və xor şəklində ifa olunur. Günün hadisələrinə cavab verən çastuşkalar, adətən poetik improvizasiya kimi yaranır. Müəyyən şəxsə, yaxud tamaşaçılara müraciətlə oxunur. Folklor çastuşkaların təsiri ilə ədəbi çastuşkalar meydana gəlmişdir (məsələn: D.Bedni, V.Mayakovski, A.Prokofyev və başqaları çastuşkalar yazmışdır).

Şəhər lirik romansları da rus xalq yaradıcılığının janrı hesab olunur. XIX əsrdən bu janr geniş yayılmışdır (məsələn: "Эх паз, да еч паз"). **Romans** — səs və instrumental müşayiət üçün yazılmış əsərə deyilir. Çox zaman müşayiət kimi fortepiano musiqi alətindən istifadə

olunur. Romanslar üçün seçilmiş mətnlərin məzmunu lirik, satirik, yumoristik və tənənəli ola bilər. Romansların məzmunu və ifadə vasitələri mahnılardan daha mürəkkəb olur. Romans bir vokal janrı kimi XIX — XX əsrlərdə Avropa və Rusiya bəstəkarlarının yaradıcılığında geniş yayılmışdır.

Rus musiqisinin simvolu **balalayka və bayan** alətləridir. **Balalayka** (rus. балалайка) — üçsimli rus xalq musiqi alətidir. 6 sm-dən 1,7 sm-ə qədər böyüklükdə olur. Yaranma tarixi təxminən XVII əsr hesab olunur. Güclü, ancaq yumşaq səsi var. **Bayan** (qədim rus salnameçisinin adından götürülmüşdür) qarmonabənzər pnevmatik, dilli musiqi alətidir.

Balalayka

Bayan

İnternet vasitəsilə bəzi rus romanslarının dinlənməsi.

Romansların not materialının ifa olunması.

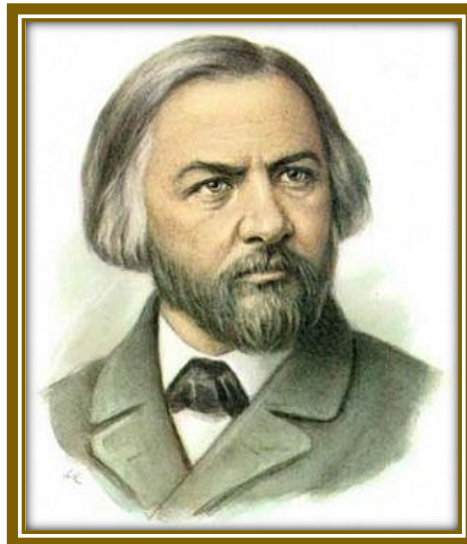
Müəllim: Axundova Sədaqət.

MÜHAZİRƏ № 2.

Mövzu № 2. Mixail İvanoviç Qlinkanın həyat yolu.

Plan:

- 1. Bəstəkarın uşaqlığı, gəncliyi, ölümü.**
- 2. Bəstəkarın həyatında baş verən maraqlı hadisələr.**

**Mixail İvanoviç Qlinka
(1804 – 1857)**

Böyük rus bəstəkarı, rus musiqisinin ilk klassiki, Mixail İvanoviç Qlinka, XIX əsrin birinci yarısında rus milli bəstəkarlıq məktəbini dünya miqyasında tanıdan bəstəkar olmuşdur. O rus musiqisinin tarixində yeni bir səhifə açaraq, ilk klassik rus operasını və ilk klassik simfonik

əsərləri yaratmışdır. **M.İ.Qlinkanın adını böyük rus şairi Aleksandr Sergeyeviç Puşkinin adı ilə yanaşı çəkirlər.** Bu heç də təsadüfi deyildir. Doğrudan da bu iki sənətkarı müqayisə etdikdə görürük ki, A.S.Puşkin rus ədəbiyyatının, poeziyasının klassikdirsə, M.İ.Qlinka rus musiqisinin ilk klassiki kimi tarixə düşmüşdür. Həmçinin dövr baxımından da hər iki sənətkar eyni mühitdə formalaşmışdır. Onların həyatın gerçəkliklərini əks etdirmə tərzində də oxşarlıqları çoxdur. Hər iki sənətkarın əsərlərinə diqqət edərək görürük ki, qəhrəmanlıq mövzusu, vətənə məhəbbət, dostluq, aqlın, ədalətin təntənəsi çalarları burada öz təəcəssümünü tapmışdır.

Qlinkanın bir vətəndaş və həmçinin bir sənətkar kimi yetişməsində, Rusiyada hökm sürən mənəvi mühitin böyük rolu olmuşdur. Rus cəmiyyətində vətənpərvərlik ruhunun yüksəlişi, milli şüurun oyanması bəstəkarın yaradıcılığında vətən mövzusunun daima ön plana çəkmişdir.

Mixail İvanoviç Qlinka 01 iyun 1804 – cü ildə Smolensk quberniyasının Novospassk kəndində kapitan ailəsində anadan olmuşdur. Balaca, cılız doğulan bu körpə, həm də səhhətində problemlərlə dünyaya gəlmişdir. Atasını onu xüsusi qayğı ilə böyütmüş, anasını yaxın buraxmamışdır. 6 yaşına kimi nənəsi və onun üçün tutulmuş dayədən tərbiyə almışdır. Uşaqlıq illərini kənddə keçirən Qlinka, rus təbiətini, meşələrini müşahidə etmiş, rus kəndlilərinin həyatı ilə yaxından tanış olmuşdur.

Kiçik yaşlarından Mixail, müstəqil olaraq fortepiano, skripka və fleytada çalmağı öyrənir. Onun ilk müəllimi **Varvara Fyodorovna Klammer** adlı qadın olmuşdur. O, yüksək mədəniyyəti və hərtərəfli inkişafı ilə fərqlənirdi və Qlinkanın da hərtərəfli inkişaf etməsi üçün bütün əməyini sərf edirdi. Qlinka İspan, İtalyan, fars və fransız və s. kimi 8 xarici dil bilirdi.

1817 – ci ildə Mixail Peterburqa göndərilir. Burada o, Sankt – Peterburq İmperator universitetinin nəzdində olan "Nəcib pansiona" daxil olur. Pansionda oxuduğu müddətdə o, fortepiano, skripka və musiqi nəzəriyyəsi üzrə Peterburqun ən bilikli müəllimlərindən – Karl Tsenner və Con Filddən dərslər almışdır. Pansionda oxuduğu illərdə o kiçik qardaşını ora gətirən Aleksandr Sergeyeviç Puşkinlə tanış olur və dostlaşır. Onların dostluğu şairin ölümünə qədər davam edir. Qlinka **1822 –ci ildə** Sankt – Peterburq İmperator universitetinin nəzdində olan "**Nəcib pansionu**" müvəffəqiyyətlə bitirir.

Pansionu bitirdikdən sonra Qlinka gərgin işləyir: qərbi Avropa musiqi klassiklərini öyrənir, zədəgan ailələrində musiqi dərsləri verir, hərdən dayısının orkestrinə rəhbərlik edirdi. Həmçinin özünü bəstəkar kimi də sınaqaraq arfa üçün "Variasiyalar" bəstələyir. Elə bu andan da o özünü hər janrdə sınaqaraq çoxlu əsərlər yazır. O dövrdə onun bu gün də məşhur olan **E.A.Baratınskonun sözlərinə bəstələdiyi "He искушай меня без нужды", A.S.Puşkinin sözlərinə "He пой, красавица, при мне", A.Y.Rimski-Korsakovun sözlərinə "Ночь осенняя, ночь любезная" və başqa romans və mahnıları yaranır.**

İnternet vasitəsilə yuxarıda adları çəkilən romans və mahnılarının dinlənilməsi.

O məişət musiqisi çərçivəsindən çıxmaq üçün yollar axtarırdı. **1823 – cü ildə simli alətlər üçün "septet", "adajio", "rondo", 2 orkestr üçün "uvertyura" bəstələyir.**

Bu illərdə onun tanışlıq çevrəsi də genişlənirdi. O, dövrünün ziyalıları ilə, şair, publisistlərlə və ədiblərlə dostluq edir, onlarla yaradıcılıq görüşləri keçirirdi. Bəstəkarın sənətkar kimi formalaşmasında **A. S. Puşkin, A. S. Qriboyedov (1795 – 1829), V. A. Jukovski (1783 - 1852)** kimi görkəmli ədəbiyyat xadimləri ilə tanışlığının böyük rolu olmuşdur.

1823 – cü ilin yayında Qlinka müalicə üçün Qafqaza gedir. Pyatiqorskda və Kislovodskdə olur. Həmçinin burada o, Qafqaz xalq mahnı və rəqslərini dinləyir, öyrənir və öz yaradıcılığında onlardan bəhrələnirdi. Məsələn "**Qalanın dibində**" **Azərbaycan xalq mahnısını "Ruslan və Lyudmila" operasında istifadə etmişdir.**

1830 – cü ilin aprelində İtaliyaya səyahət edən bəstəkar, bir müddət İtaliya və Almaniyada yaşayırdı və bir sıra bəstəkar və müğənnilərlə tanış olaraq müasir musiqini öyrənir. Vokal yaradıcılığı sahəsində biliyini təkmilləşdirərək, belkanto vokal stilini öyrənir. (**Belkanto** – bütün reqistrlərdə müğənninin əziyyətsiz səsdən səsə keçməsinə, səs axıcılığına kömək edən virtuoz oxuma texnikasıdır). Həmçinin İtaliyada olarkən o, fortepiano və simli alətlər üçün sekstet, "Patetik trio", "Venasiya gecəsi", "Qalib" və s. romanslarını yazmışdır.

1833 – cü ilin iyulunda Qlinka Berlinə gedir. Berlində bəstəkar alman nəzəriyyəçisi Ziqfrid Denanın rəhbərliyi altında polifoniya və instrumentovka üzrə dərslər alır. 1834 – cü ildə atasının ölüm xəbərini eşidən Qlinka, yubanmadan Rusiyaya dönməyi qərara alır.

1833 –cü ilin iyulunda Qlinka Berlinə gedir. Berlində bəstəkar alman nəzəriyyəçisi Ziqfrid Denanın rəhbərliyi altında polifoniya və instrumentovka üzrə dərslər alır. 1834 – cü ildə atasının ölüm xəbərini eşidən Qlinka, yubanmadan Rusiyaya dönməyi qərara alır.

Vətənə qayıtdıqdan sonra o, milli rus operası yazmaq qərarına gəlir. Lakin uzun zaman opera üçün sujet axtarır. Nəhayət V.A.Jukovskinin məsləhətilə ona təklif olunan İvan Susanin haqqında əfsanə onun diqqətini çəkir. Əfsanədə rus xalqının fədakarlığı, avam kəndlilinin qəlbinin təmizliyi, sadıqlığı, vətən uğrunda mübarizəsi təsvir olunur.

1835 – ci ildə Qlinka uzaq qohumu olan Mariya Petrovna İvanova ilə ailə qurur. Onlar Novospassk kəndinə gəlirlər və burada **Qlinka, baron Yeqor Fyodoroviç Rozenin librettosu əsasında “İvan Susanin” (“ Жизнь за царя “) operasını yazmağa başlayır. 1836 –cı ildə opera başa çatır. Peterburq Böyük Teatrında operanın tamaşaya qoyulmasına nail olur. “İvan Susanin” operasının ilk tamaşası 09 dekabr 1836-cı ildə baş tutur. Həmin gün musiqi tarixinə rus klassik operasının yaranması günü kimi daxil olur.**

Opera böyük müvəffəqiyyətlə keçir və cəmiyyətin böyük rəğbətini qazanır. Ertəsi gün Qlinka anasına məktub göndərərək belə yazır: - **“Dünən gecə nəhayət ki, mənim arzum həyata keçdi. Uzun sürən zəhmətim öz bəhrəsini verdi və biz parlaq uğur qazandıq. Aktyorlar sevincdən ağlayırdı... İnsanlar mənim operamı qeyri-adi həyəcanla alqışlayırdılar. ...imperator mənə təşəkkürünü bildirdi və mənimlə uzun söhbət etdi...”**-

Tezliklə “İvan Susanin” operasının tamaşasından sonra Qlinka Saray müğənni kapellasının kapelmeysteri təyin olunur və 2 il bu kapellaya rəhbərlik edir.

1837 – ci ildə bəstəkar S.Puşkinin poemasının sujeti əsasında yeni – “Ruslan və Lyudmila” operası üzərində işləməyə başlayır.

Bu illərdə Qlinka Puşkin haqqında memuarların müəllifi olan **Anna Kernin qızı, Yekaterina Kernlə tanış olur** və bu tanışlıq tezliklə böyük məhəbbətə çevrilir. **Yekaterina bəstəkarın “ ilham pərisinə “ çevrilir. Bəstəkar bir sıra əsərlərini məhz ona həsr etmişdir. Məsələn: “ Vals – fantaziya”, «Если встречу с тобой» , Puşkinin sözlərinə «Я помню чудное мгновенье» romanslarını və s. göstərmək olar.**

13 may 1845 – ci ildə Qlinka İspaniyaya gedir və ispan milli mədəniyyətini, ənənəsini, xalqın dilini, yaşayışını öyrənir. Həmçinin ispan folklor melodiyalarını toplayıb nota köçürür. Bu yaradıcı səfərdən ispan xalq mahnıları əsasında iki simfonik uvertyura meydana gəlir. **1845 – ci ilin payızında Qlinka “ Araqon xotası “ uvertyurasını tamamlayır. 1848 – ci ildə Rusiyaya qayıtdıqdan sonra - «Воспоминание о летней ночи в Мадриде” (“Madriddə yay gecələri haqqında xatirələr “) uvertyurasını bitirir. 1848 – ci ildə Rusiyaya qayıdarkən yolüstü Varşavada dayanır və iki rus mahnısının mövzusu əsasında “ Kamarinskaya” simfonik fantaziyasını bəstələyir.** O, bu əsəri ilə simfonik musiqinin yeni tipini yaradır və əminliklə müxtəlif ritm, xarakter və əhval ruhiyyənin bir –biri ilə uzlaşmasının əsasını qoyaraq simfonizmin gələcək inkişafına yol açır. 1851 – ci ildə Qlinka, Sankt – Peterburqa gəlir. Vokal dərsləri verir, opera partiyaları hazırlayır, müğənnilər–N.K.İvanov, O.A.Petrov,A.Y.Petrova-Vorobyova üçün repertuar hazırlayır. 1852 – ci ildə o, «Заметки об инструментовке» (“Instrumentovka haqqında qeydlər”) kitabını yazır.

Sankt – Peterburqda Qlinkanın heykəli

1852-ci ildə Qlinka səyahətə çıxır. Bir çox ölkələri gəzir. Parisdə o **“Taras Bulba”** simfoniyası üzərində işləyir. Lakin Krim müharibəsinin başlanması üzündən əsəri tamamlaya

bilmir. 1854 – cü ildə «Записки» (“Qeydlər”) adlı memuarlarını yazmağı qərara alır. Son dövrlərdə səhəti də onu çox incidir, bəzən bəstəkarda ruh düşgünlüyü də yaranırdı. Yeni əsərlər yazmaq istəsə də xəstəliyi üzündən işləyə bilmirdi.

1856–cı ildə Qlinka Berlinə gedir. 1857 – ci ilin yanvar ayında konsertdən qayıdarkən bərk soyuqlayır və xəstəliyi daha da şiddətlənir. Bütün səylərə baxmayaraq 1857 – ci il fevralın 3 – də bəstəkar gözlərini əbədi yumur. Onu Berlində dəfn edirlər. Lakin sonradan külünü Peterburqa aparırlar.

Müəllim: Axundova Sədaqət.

MÜHAZİRƏ № 3.

Mövzu № 3. M. İ. Qlinkanın yaradıcılıq xüsusiyyətləri.

Plan:

1. Bəstəkarın erkən yaradıcılıq dövrü.
2. Bəstəkarın yetgin yaradıcılıq dövrü
3. M. Qlinkanın Rus və dünya musiqi tarixində yeri

Mixail İvanoviç Qlinkanın yaradıcılıq yolu rus musiqi mədəniyyəti tarixində yeni – klassik etapın açılması ilə səciyyəvidir. Bəstəkar mahir ustalıqla avropa musiqisi ilə rus musiqisinin ənənələrini çox gözəl şəkildə bir – biri ilə uzlaşdırmağa nail olmuşdur. 30 –cu illərdə Qlinka hələ elə də papulyarlıq qazana bilməmişdi. Lakin dövrünün ziyalıları ondakı “işığı” artıq görürdülər. V. Odoyevski öz yazılarında qeyd edərək bəstəkarı belə dəyərləndirmişdir: “Rus musiqi aləmində əzəmətli bir gül yetişir. Qoruyun onu! O çox zərif çiçəkdir və yüz ildə bir açır”.

Qlinkanın müəllif stili aşağıdakılardan ibarətdir:

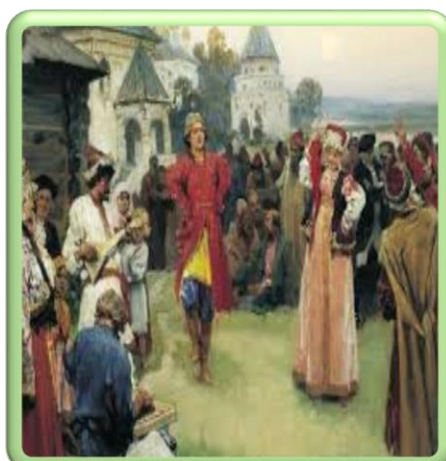
- bir tərəfdən romantik musiqi dili ilə klassik formanın vəhdəti.
- digər tərəfdən onun yaradıcılığında fikrin daşıyıcısı olan melodiyanın durması.

Qlinka rus operasında keyfiyyətli janrlar yaradaraq, musiqi yolunda inkişafa xidmət edən novator bəstəkardır. Belə ki, onun iki operasından biri:

- tarixi-qəhrəmani, xalq musiqi dramı - (“İvan Susanin” və ya «Жизнь за царя») – 1836.
- ikincisi epik opera olan - (“Ruslan və Lyudmila”) – 1842.

Bu iki opera altı il aralıqla yazılmışdır.

Qlinkanın simfonik yaradıcılığından danışarkən qeyd etmək lazımdır ki, o əsl rus simfonik məktəbinin banisidir. P. Çaykovskinin fikrincə desək – “təkcə “Kamarinskaya” Qlinkanın yaradıcılığının əhəmiyyətini bütünlüklə açıb göstərir :- “Çox rus simfonik əsərləri var, hətta daha da gözəlləri var, amma “Kamarinskaya” sanki onların özəyini təşkil edir ”.

“Kamarinskaya” əsərinin dinlənilməsi.

Qlinkanın rus simfonizminin inkişafındakı yolunu dörd istiqamətdə dəyərləndirmək olar: 1. Milli janrda (xalq janrı); 2. Lirik - epik; 3. Dramatik; 4. Lirik – psixoloji.

Bu baxımdan 1839 –cu ildə fortepiano üçün yazılmış, sonralar, 1856 – cı ildə orkestrləşdirilmiş “Vals – fantaziya”, bütün bu 4 xüsusiyyəti özündə birləşdirir. Vals janrı Qlinka üçün təkəcə rəqsdən ibarət deyil, həm də daxili aləmi özündə əks etdirən psixololi tablodur.

Bəstəkarın novatorluğu rus xalq musiqisini dərinlən mənimsəyərək, geniş həcmdə öz əsərlərində müxtəlif tərzdə istifadə etməsində idi. O, həmişə xalq musiqisinə münasibətini belə ifadə edirdi: **“Musiqini yaradan xalqdır, biz bəstəkarlar isə bunu aranjiman edirik”**.

“Vals – fantaziya”, əsərinin dinlənməsi.

Onun üslubu bütünlüklə rus xalq musiqi təfəkkürü ilə bağlı idi. Qlinkanın novatorlugunun bir cəhəti də rus xalqının ümumiləşmiş obrazını yaradaraq, tipik milli rus karakterini musiqidə əks etdirməsindədir. Rus xalq musiqisinin lad, tembr, melodiya və faktura xüsusiyyətləri bəstəkarın musiqisində çox ustalıqla cəmləşərək, dünya musiqisi ilə sintez etdirilmiş, həm klassik, həm də romantik üslubda kamilləşmişdir. Həmçinin orkestrin tərkibində bəstəkar xalq çalğı alətlərindən də istifadə etmişdir.

Onun simfonik əsərlərinə **“Araqon xotası”, “Madridə gecə”** adlı iki ispan uvertyrası, rus mövzusu əsasında yazdığı **“Kamarinskaya” uvertyra – fantaziyası və “ Vals fantaziya”** daxildir. Eləcə də şair – dramaturq N.Kukolnikin “Knyaz Xolmski” faciəsinə yazdığı musiqi və sairələrini göstərə bilərik.

Qlinkanın yaradıcılığı bildiyimiz kimi çoxşaxəlidir. Belə ki, bəstəkarın kamera – instrumental əsərlərini də qeyd etmək lazımdır. Buraya fortepiano pyeslərindən variasiyalar, polonezlər, mazurkalar, valslar və s. daxildir. Kamera ansambllarından “Böyük sekstet”, “Patetik trio” və başqalarını göstərmək olar.

Mixail Qlinkanın yaradıcılığında vokal janrı da xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Qlinka ilə yanaşı rus bəstəkarlarından A.Darqamijski (baxmayaraq ki, ikisinin də üslubları ayrı idi) rus romansını klassik səviyyəyə qaldırmışlar. Qlinka vokal yaradıcılığında “lirik” kimi çıxış edir. Onun romanslarında melodiya “hakimlik” edərək hiss və həyəcanı, əhval- ruhiyyəni əks etdirir.

Romanslarından **«Şübhə»**, N.Kukolnikovun sözlərinə 16 romansdan ibarət **“Peterburqla vida”** vokal silsiləsini göstərə bilərik. Həmçinin Puşkinin, Delviqin və başqa şairlərin sözlərinə 80- nə yaxın mahnı və romans da bəstələmişdir.

Orkestrləşmə sahəsində də bəstəkar çox işlər görmüşdür. Onun **“Alətsünaslıq barədə qeydlər”** əsəri bu baxımdan əhəmiyyətlidir. Burada o, orkestrin inkişafı ilə bağlı, hər bir alətin xarakteri və ifadə imkanları barədə qiymətli fikirlər irəli sürür.

Q.Berlioz Qlinkanın orkestrləşmədə dəqiqliyini, incəliyini, “şaffaflığını” belə ifadə etmişdi: **“Bizim dövrdə ən yüngül, ən canlı orkestrləşmə məhz Qlinkanıdır”**.

Bundan başqa bəstəkar bir polifoniya ustası kimi də çıxış edir. Onun bu sahədə tarixi xidmətləri ondan ibarətdir ki, o, qərbi Avropa imetasiyasını rus səsaltı polifoniyası ilə uzlaşdırmışdır.

Beləliklə bəstəkar M.İ.Qlinkanın tarixdə rolunu yekulaşdırsaq görürük ki, o:

- 1.Rus klassik musiqisinin banisi olmuş;
- 2.Rus musiqi mədəniyyətində yeni cığır açaraq parlaq novator kimi çıxış etmiş;
- 3.Qərbi Avropa musiqi mədəniyyəti ilə rus xalq yaradıcılığını sintezləşdirmişdir.

Bəstəkarın əsərlərinin dinlənməsi.

Müəllim: Axundova Sədaqət.

MÜHAZİRƏ № 4.

Fənn: Dünya xalqlarının musiqi ədəbiyyatı.

İxtisas: Musiqi nəzəriyyəsi.

Kurs: III.

Müəllim: Axundova Sədaqət Həbib qızı.

Mövzu № 4. M. İ. Qlinkanın vokal yaradıcılığı.

Plan:

1. M. İ. Qlinkanın vokal sahəsində yenilikləri

2. M. İ. Qlinkanın vokal əsərləri

Dahi rus bəstəkarı, rus klassik musiqisinin banisi, Mixail İvanoviç Qlinka əvvəlki mövzulardan tanış olduğumuz kimi, öz xalqına, onun təbiətinə, ənənələrinə, folkloruna bağlı sənətkar olmuşdur. Onun yaradıcılığının təməlini - rus xalq musiqisi təşkil edir. İstər operalarında, istər simfonik əsərlərində, istərsə də kamera vokal bəstələrində Qlinka, öz melodistliyini saxlamışdır. Rus xalq musiqisindən bəhrələnən bəstəkar, onun qanunauyğunluqlarını dərinlən mənimsəyərək, öz əsərlərində müxtəlif tərzdə istifadə etmişdir.

Qlinkanın yaradıcılığında kamera – vokal əsərlərini xüsusi qeyd etmək lazımdır. Yaradıcılığının ilk günündən, ömrünün sonuna qədər bəstəkar, bu janra müraciət etmiş, səksənə yaxın romans yazmışdır.

Romanslarında M.Qlinka demək olar ki,müxtəlif mövzulara müraciət etmişdir. Bəstəkarın romanslarına nəzər saldıqda və onları dinlədikdə belə nəticəyə gəlmək olar ki, sanki onun gündəliyini oxuyursan. Bütün ülvə hissələr, xəfif lirik duyğular burada öz əksini tapmışdır. Onun romansları janr etibarilə rəngarəngdir. Burada biz – rus mahnısına, elegiyaya, serenadaya, fantaziyaya, balladaya və s. rast gəlirik. Həmçinin burada təbiət mənzərələri, həyat lövhələri, müxtəlif insanların portretləri və s. yer almışdır.

Qlinka müxtəlif şairlərin şeirlərinə müraciət etmişdir. Bunlardan məsələn: Puşkinin, Jukovskinin, Delviqin, Baratnskinin, Kukolnikin şeirlərinə yazılmış romansları göstərə bilərik.

Qlinkanın kamera – vokal yaradıcılığında xüsusi yeri A.Puşkinin şeirlərinə bəstələnmiş romanslar tutur. Bunların içərisində məşhur romanslardan «Я здесь, Инезилья» (“İnezilya, mən buradayam”) (1834) «Ночной зефир» (1838), «В крови горит огонь желанья» (1839) - (“Qanımda arzular coşur”), «Я помню чудное мгновенье»- (“O möcüzəli anı xatırlayıram”), və sairələrini göstərə bilərik. Bu romansları məhəbbət mahnıları da adlandırmaq olar.

Qlinkanın «Я помню чудное мгновенье» - (“O möcüzəli anı xatırlayıram) romansında, Puşkinin ecazkar poeziyasının gözəlliyi öz yüksək ifadəsini tapmışdır. Əsərin sujet xəttində qəhrəmanın həyatının üç məqamə təsvir olunmuşdur: **sevgilisinə məhəbbət, ayrılıq və vüsal.** Bu üç məqam şeirin başlıca mahiyyətini açaraq həmçinin üçhissəli forma təşkil edir. Birinci bölmədə sakit, axıcı melodiya məhəbbətin obrazını yaradır. Orta bölmədə musiqi həyəcanlı vokal xarakter alır. Tənhalıq, ayrılıq obrazı burada öz

təcəssümünü tapır. Üçüncü bölmədə - reprizada, xoş əhval-ruhiyyə əks edilir. Romansın kodusında sevginin vəchə gəlməsi kulminasiya təşkil edir.

Kukolnikin sözlərinə bəstələdiyi «Сомнение» (1838) – («Şübhə») məşhur romansı vokalistlərin repertuarında daimi yerini almış romanslardan biridir. Həmçinin Nestor Kukolnikin şerlərinə 1840 – cı ildə bəstələdiyi 12 romansdan ibarət olan «Peterburqla vida» romans silsiləsindən (Вокальный цикл «Прощание с Петербургом») «Попутная песня» -

(«Yolüstü mahnı»), «Жаворонок» - («Torağay»), «Признание» - («Etiraf») və başqaları sanki bəstəkarın daxili aləmindən xəbər verir.

«Жаворонок» - («Torağay») romansının, eləcədə « Peterburqla vida » romans silsiləsinin yaranması otuzuncu illərin ikinci yarısında bəstəkarın həyatında baş verən kədərli hadisələrlə bağlıdır. Əvvəl pərəstiş etdiyi ən yaxın dostu A. Puşkinin qəfil ölümü, ardından kiçik qardaşının vəfatı, həmçinin arvadının onu aldatması Qlinkanı çox sarsıtmışdı.

Bu ərəfələrdə o, yeni tanış olduğu Yekaterina Kernlə və dostluq və əməkdaşlıq etdiyi, Peterburq ədəbi dairələrdə böyük nüfuza malik olan Kukolnik qardaşları ilə öz dərdlərini bölüşürdü.

Я ПОМНЮ ЧУДНОЕ МГНОВЕНЬЕ

Стихи А. ПУШКИНА
соч. 1825 г. (изд. 1827 г.)

М. ГЛИНКА
(1804—1857)

Allegro moderato

ф.п. *[p] dolce e legato*

Голос
spianato e dolce

я по - мню чуд - но - е мгно - ве - нье; пе - ре - до -
мно я - ви - лась ты, как ми - мо - лёт - но - е ви -
де - нье, как ге - ний чи - стой кра - со - ты, как

10364

1840 – cı ilin may gecəsi, Nester Kukolniklə görüşlərinin birində bəstəkar silsilə romanslar yazmaq ideyası olduğunu ona bildirir. Həm də bir müddət Peterburqdan uzaqlaşmağı planlaşdırdığını deyir. Bu ideyadan yol alaraq hər ikisi - şair və bəstəkar birlikdə «Peterburqla vida» adlı həmin o məşhur silsiləni yaratmaq fikrinə gəlirlər. Bu silsilədə, öz mətni və melodiyası ilə ürəklərə yol tapan «Жаворонок» - («Torağay»), minatür romansını xüsusi qeyd edək. Bu romansı hec də təsadüfi deyil ki, bəstəkarın romansları içərisində ümid mahnısı adlandırılırlar.

Bəstəkar sanki balaca quşcuğazın dilindən onu yüksək reqistrdə forşlaqlar və trellərlə bəzəmişdir. Sonra heyranedici həzin vokal partiyası başlayır. Əsərin melodik xəttinin bir

cəhəti də dayanmadan əsas tonallığın 5 -ci pilləsinə qayıtmasıdır. Bəstəkar bundan musiqiyə xüsusi yüngüllük verməkdən ötrü istifadə etmişdir.

«Прощание с Петербургом» обложка

Romansın gözəl, axıcı melodiyası nəinki vokalistlərin, hətta instrumental ifaçıların da diqqətini cəlb etmişdir. Bu gün də bu mahnı həm müğənnilərin, həm də instrumentalist ifaçıların repertuarında tez-tez səslənir. Sadə xalq mahnısı ruhunda olan «Жаворонок» romansı mi minor tonallığında yazılmışdır. Kuplet formasında olan bu əsər kiçik fortepiano müşaiyəti ilə giriş edir. Bu başlanğıcda bir arzu, ümid əhval – ruhiyyəsi cizgiləri hiss olunur.

Жаворонок

Купольник М.И. Глинка

Moderato

Piano *mp*

3

5 *mf*

Меж - ду не - бом и зем - лей пес - ня раз - да - ет - ся

Меж - ду не - бом и зем - лей пес - ня раз - да - ет - ся

mf

Böyük rus bəstəkarı Balakiyev bu romansın ürəyəyatımlı melodiyasından təsirlənərək, onun temasını öz "forteplano fantaziyasında" istifadə etmişdir.

Bundan başqa Baratınskinin sözlərinə yazılmış nümunələrdən «Не искушай» ("Əbəs sınağa məni"), Jukovskinin sözlərinə «Ночной смотр» ("Gecə baxışı") (1836), «Венецианская ночь» (1832) - ("Venesiya gecəsi") «Песнь Маргариты» из трагедии Гете «Фауст» (1848), «Адель» (1849) «Мери» (1849) də onun məşhur romanslarındandır.

İnternet vasitəsilə yuxarıda adları çəkilən romansların dinlənilməsi.

«Boje, soxrani çaryu» rus dövlət himninin müəllifləri də Qlinka və Puşkin olub. Belə bir himnin olmasına Əlisa Nicatın «Mələklər və İblislər» tarixi romanında rast gəlmişəm.

1833 – cü ildə Qlinkanın bəstələdiyi musiqiyə 1990-cı ildən 2000 –ci ilədək “Vətənpərvər mahnı” (“Патриотическая песня” была официальным гимном РСФСР и Российской Федерации с 1990 по 2000 год) Rusiyanın Himni səsləndirilmişdir.

Beləliklə bütün bu danışdıqlarımızdan belə nəticəyə gəlmək olar ki, Qlinka romans janrını parlaq obrazlarla, həyat lövhələri ilə xeyli zənginləşdirərək inkişaf etdirmişdir. Onun yaradıcılığında rus romansı yüksək bədii səviyyədə təqdim edilmişdir.

M.İ.Qlinkanın mahnı – romans yaradıcılığı istər onun müasirləri, istərsə də gələcək bəstəkarlar üçün böyük məktəb rolu oynamışdır.

Müəllim: Axundova Sədaqət.

MÜHAZİRƏ № 5.

Mövzu № 5. M. İ. Qlinkanın simfonik yaradıcılığı “Kamarinskaya”

Plan: 1. Əsərin dinlənilməsi

2. Əsərin nəzəri təhlili

M.İ.Qlinka bildiyimiz kimi rus musiqi tarixinə milli **simfonizmin banisi** kimi daxil olmuşdur. XIX əsrin birinci yarısında rus simfonik məktəbinin yaranması və təşəkkül tapması məhz Qlinkanın adı ilə bağlıdır. Onun simfonik əsərləri elə də çox olmasa da, rus simfonizm tarixində qiymətli rolu olmuşdur. Bəstəkar istər operalarında yaratdığı simfonik musiqinin möhtəşəm bədii nümunələrində, istər simfoniyyalarında milli musiqinin ifadə vasitələrini, orkestrlə böyük həssaslıqla əks etdirə bilmişdir. O, “İvan Susanin” və “Ruslan və Lyudmila” operalarında rus simfonik musiqisinin böyük nümunələrini yaratmışdır. Məsələn, “Ruslan və Lyudmila” operasının uverturasına ayrıca bir əsər kimi baxsaq, ən parlaq simfonik əsərlərdən biridir.

Qlinka ən görkəmli simfonik əsərlərini 40 –cı illərin ikinci yarısında yazıb yaratmışdır. “Kamarinskaya”, “Araqon xotası”, “Madridə gecə” “Vals-fantaziya” məhz həmin dövrün məhsullarıdır. Bu əsərlərin hamısı birhissəli uvertura və ya fantaziya formasındadır və o qədər də böyük həcmdə deyillər. Lakin əhəmiyyət baxımından bu əsərləri, rus klassik simfonizminin özəyi hesab etmək olar.

Xəlqilik prinsipi Qlinka simfonizmində önəmli xüsusiyyətlərdən biridir. Məzmun rəngarəngliyi, sərbəlliyi, eləcə də anlaşılıqlı olması simfonik əsərlərin gücünü daha da artırır. Bu əsərlərdə rus xalqının daxili mənəvi aləmi, həyat lövhələri, eləcə də bəstəkarın öz əhval ruhiyyəsi – (“Kamarinskaya”, “Vals - fantaziya”), romantik İspaniyanın, onun xalqının hiss və duyğuları – (“Araqon xotası”, “Madridə gecə”) öz təcəssümünü tapmışdır. Əsərlərin hər birində əsl xalq melodiyalarından istifadə edərək xalq yaradıcılığını simfonik səviyyəyə qədər yüksəltməyə nail olmuşdur. Qlinka simfonizminin emosianallığı onun parlaq bayram əhval-ruhiyyəli və nikbin olmasındadır.

Qlinka 1848 – ci ildə özünün ən gözəl əsərlərindən biri olan “Kamarinskaya” simfonik fantaziyasını yaratdı. Fantaziyanın əsasını rus xalq mahnıları təşkil edir. Burada iki müxtəlif xarakterli rus xalq mahnısından istifadə edilmişdir. **Biri öz sadəliyi və axıcılığı ilə fərqlənən lirik toy mahnısı – «Из-за гор, гор высоких» (“ Uca dağlar arxasından ”) xalqın təmkinini, vüqarını təcəssüm etdirir. İkinci mahnı əsərin adı verilmiş “Kamarinskaya” – şən xalq rəqsinin melodiyasıdır.** Bu rəqsdə bəstəkar xalqın bacarığını, cəsarətini əks etdirir.

İnternet vasitəsilə “Kamarinskaya “ simfonik fantaziyasının dinlənilməsi.

Tamamən iki müxtəlif xarakterə malik olan bu xalq mahnılarındakı oxşar cəhətlərdən bəhrələnən bəstəkar, məhz kvarta daxilində aşağı hərəkət edən melodik dönmə vasitəsilə mahnıların bir birinə doğmalaşmasını əsas götürərək, inkişaf sayəsində onların yaxınlaşmasına və birindən digərinə keçidinə nail olmuşdur.

Əsər tonal planlı (Fa major - Re major) ikili variasiya formasında yazılmışdır. Variasiya forması bildiyimiz kimi rus xalq sənətində əsas milli inkişaf metodudur. “Kamarinskaya”da rus

musiqi sənətinin iki əsas cəhəti: xalq səsalti polifoniyası və instrumental variasiya prinsipləri öz kamil ifadəsini tapmışdır. Bu prinsiplər məhz Qlinkanın istifadə etdiyi mövzuların janr xüsusiyyətlərinə tamamilə uyğun gəlir. 1-ci mahnıda polifonik inkişaf, 2 –ci rəqsdə variasiya özünü yerli - yerində göstərir.

Kiçik əzəmətli girişdən sonra toy mahnısının mövzusu simli alətlərdə Fa major tonllığında səslənir. Sonra tədricən kontrapunkt səslər qoşularaq polifonik variasiyalar yaradır. Simli alətlər ardından

ağac nəgəs alətlər çalınır, sonra birləşərək qüvvətli orkestr tuttsi səslənir. Bir neçə xanədən sonra Re major tonallığında skripkaların ifasında şən “Kamarinskaya” melodiyası səslənir.

Глинка Михаил Иванович (1804-1857)
2. "Камаринская". Симфоническая фантазия на 2 русских народных темы. Плясовая тема.
Presto

Fantaziyanın əsas bölməsi – Allegro moderato iki müstəqil variasiya qrupuna ayrılır. Birinci qrup variasiyalar mövzunun dəyişilmədən altı dəfə təkrarına əsaslanaraq (axırıncıdan başqa) yalnız simli alətlərin ifasında səslənir. İkinci qrup variasiyalar orkestr tuttsində verilərək birinci variasiyalara qarşı qoyulur. Buradakı səkkiz variasiyada mövzu əsaslı dəyişikliklərə uğrayır.

Qlinka, müxtəlif xarakterli variasiya silsiləsində rus xalq oyun havalarının iki növünü bir biri ilə qarşılıqlı əlaqələndirir. “Kamarinskaya” rəqsinin musiqi obrazının inkişafı daha təmkinlə ifa edilir. Xaraktercə isə qız – gəlinlərin işvəli rəqsini xatırladır. İkinci bölmədə isə müxtəlif xarakterli variasiyalarında, Qlinka rus oyun havalarının çevik hərəkətli virtyoaz ayaq texnikası ilə seçilən rəqslərindən istifadə etmişdir.

Rəqs mövzusunun variasiyalarında orkestrin rəngarəng səslənməsini, dinamika və tempin astalaşmasından, tezləşməsindən yaranan təzadları verməkdə bəstəkarın məqsədi cəld hərəkətli, rəngarəng şənliyi dinləyicinin gözündə canlandırmaqdır. **B.V.Asafyev «Избранные труды» əsərində “Kamarinskaya”ya valehliyini belə ifadə etmişdir: “Bütün pyes boyu Qlinka rəqs melodiyasının tükənməz imkanlarını açıb göstərməklə dinləyicinin fikrini böyük heyranlıqla cəlb edir. Elə bil ki, mövzu saysız – hesabsız dəyişikliklərə uğrayır, rəngdən – rəngə düşür”.**

“Kamarinskaya” simfonik fantaziyasında bəstəkar, musiqinin aydın milli xarakterini orkestrin ifadə vasitələri ilə böyük həssaslıqla əks etdirmişdir. Misal üçün toy mahnısının mövzusunda Qlinka xalq çalğı alətlərini xatırladan – jaleyka, dudka, çoban tütəyi kimi alətlərin səs tembrini ağac alətlərdə bacarıqla göstərə bilmişdir. Oyun havası mövzusunda isə o,

balalaykanın səsini simli alətlərin pitsikatatosunu böyük ustalıqla işlətmişdir. Bununla da bəstəkar əsərində orkestr alətlərinin tembr zənginliyinə də nail olmuşdur.

Qlinka “Kamarinskaya” simfonik fantaziyası ilə dünya musiqi mədəniyyətində özünəməxsus yer tutmuşdur.

Bu əsərdən ilhamlanaraq bir sıra rus bəstəkarları öz yaradıcılıqlarında “**rus simfonik skertso**“ janrını inkişaf etdirmişdilər. Bunlardan **M.A.Balakirevin “Üç rus mahnısı mövzusunda uvertyura”, Rimski–Korsakovun “Rus mövzularında uvertyura”, P.İ.Çaykovskinin “Dördüncü simfoniya”sının finali, eləcə də fortepiano və orkestr üçün birinci konsertinin finali** və s. bəstəkarların əsərlərini misal göstərə bilərik.

Bu həcmcə kiçik əsərdə Qlinka , rus simfonizminin bütün inkişaf yolunu, rus musiqisinin tipik cəhətlərini dahiyənə şəkildə açıb göstərmişdir. P.Çaykovski “Kamarinskaya” barədə öz gündəliyində belə qeyd etmişdi: “...Palıd ağacı qozadan əmələ gəlmiş kimi bütün rus simfonik məktəbi də “Kamarinskaya ” dan yaranıb”.

Müəllim: Axundova Sədaqət.

MÜHAZİRƏ № 6.

Mövzu№ 6. M. İ. Qlinka “Araqon xotası” uverturası.

Plan:

1. Əsərin dinlənməsi
2. Əsərin nəzəri təhlili

Qlinkanın simfonik yaradıcılığının daha bir məhsulu “Araqon xotası” uverturasıdır. Əgər “Kamarinskaya” rus xalq mahnıları mövzusunda yazılmışsa, “**Araqon xotası**” əsərində **İspan xalq musiqisi**, rəqsləri öz əksini tapmışdır. İspaniya məişəti və təbiətinin Qlinkada oyatdığı təsuratlardan yaranan iki “İspan uverturası” olan “Araqon xotası” və “Madriddə gecə” orkestr fantaziyaları dinləyicinin ruhunu oxşayaraq gözü qarşısında rəngarəng xalq şənliyi səhnələrini canlandırır.

İnternet vasitəsilə “Araqon xotası” simfonik fantaziyasının dinlənməsi.

13 may 1845 – ci ildə Qlinka İspaniyaya gedir və İspan milli mədəniyyətini, ənənəsini, xalq mahnılarını öyrənir. Həmçinin İspan musiqisinin, rəqslərinin ritmlərini mənimsəyir. Bu yaradıcı səfərdən İspan xalq mahnıları əsasında iki simfonik uvertyura meydana gəlir. **1845 – ci ilin payızında Qlinka “ Araqon xotası “ uvertyurasını tamamlayır.**

1848–ci ildə Rusiyaya qayıtdıqdan sonra - «Воспоминание о летней ночи в Мадриде»-(“Madridə yay gecələri haqqında xatirələr “) uvertyurasını bitirir. Bu əsərlər İspaniya səfərinin böyük yaradıcılıq yekunu idi. Qlinka əsərdə İspan xalq rəqslərini olduğu kimi canlandırır. Lakin mahnı ilə oyun havalarının birləşməsini, xalq sənətinin virtuozlğunu, temperamentini bəstəkar öz dəsti-xəttinə uyğun əks etdirmişdir. Uverturanın əsasını İspan xalq rəqsi- “xotanın” melodiyası təşkil edir. İspan musiqisindəki şuxluğu, coşqun rəqs ritmini bəstəkar instrumental passajlarda, melizmlərdə yaradıcı surətdə inkişaf etdirmişdir. “Araqon xotası” uvertyurasını dinləyərkən dinləyicinin gözü qarşısında sanki ecəskar xalq şənliyi canlanır.

Əsərin əsas tonallığı Mi bemol majordur. Burada variyasiyalılıq sonata forması ilə birləşərək klassik motiv işləməsi prinsipinə riayət edir. Belə ki, əsas partiyanın-araqon xotasının rəqsvari melodiyası öz inkişafını da buradan götürmüşdür. **Xotanın melodiyası iki hissədən ibarətdir.**

Birinci hissə cəld rəqsvari xarakterli, ikinci hissə isə mahnı tipli oxunaqlıdır. Əsərin girişi iki skripka və arfanın müşayiətilə sanki gitaranı yamsılayırmış kimi melodiya bir yüngüllük verir. Xotanın ikinci hissəsində mövzu klarnetdə, qaboyda, faqotda səslənir. Sonra yenidən cəld rəqs musiqisi eşidilir. Bu zaman bəstəkar başqa koloritə müraciət edərək mövzunu nəfəsli ağac alətlərə verir və onları zərb və simli alətlər müşayiət edir. Sonra səslənmə qoşalaşır və güclənərək əvvəlki cəld mövzuya hazırlanır. Mövzu gözəl və incə orkestr tuttisində səslənir. Dediklərimizi O.Levaşovun fikrincə belə ifadə etmək olar ki: “Mahnı və rəqsvari əsas partiya mövzularına növbələşən iki mövzunun təkrar prinsipinə əsaslanan ikiqat üçsəli forma kimi baxmaq olar”. Qlinka ekspozisiya daxilində tematik materialı variasiya şəklində verir. Bu zaman variasiya orkestr-tembr dəyişikliyinə əsaslanır. Bəstəkar əsas partiyanın hər iki mövzusunun orkestrdə müxtəlif tərzdə verir. **Köməkçi partiya Si bemol major tonallığında** olub, əsasla təzad təşkil etməyərək onun davamı kimi qavranılır.

Əsərin işlənmə bölməsində vahid inkişaf xətti nəzərə çarpır. Gərgin işlənmə bölməsi təntənəli motivli girişlə yaxınlaşır. Repriza inkişafın yüksək mərhələsində-əsas partiyanın kulminasiya nöqtəsində başlanır. Burada tematik material yenə də rəngarəng orkestr tembrli variasiya metodu ilə inkişaf edir. Uvertura parlaq koda ilə tamamlanır.

“Araqon xotası” uverturasının orkestrrovkası parlaqlığı və rəngarəngliyi ilə səciyyələnir. Bəstəkar ispan milli musiqisinin gözəlliyini, koloritini saxlamaqla özünə məxsus şəkildə əks etdirməyə çalışır. Əsas partiyanın-xota mövzusunun instrumentovkasında arfa tembrində, skripkanın solo ifasında simlilərin pitsikato fonunda eşidilir və gitara çalğısı təəssüratı oyadır. Qlinka orkestrə ispan milli çalğı aləti olan kastanetləri daxil etməklə və onu bütün əsər boyu səsləndirməklə uverturada xalq şənliyi ab-havasını yaratmışdır.

Kolumbiya Milli Simfonik orkestri 2016-cı ilin ilk simfonik mövsümünü Qlinkanın “Araqon xotası” uverturası ilə açır.

M.İ.Qlinkanın “İspan uverturaları” adı almış “Araqon xotası” və “Madridde gecə” (tam adı “Madridin yay gecəsi barədə xatirələr”), rus simfonizmi tarixində görkəmli yer tutur. Bəstəkarın ispan musiqisi mövzusunda əsərlərindən ilhamlanaraq sonrakı rus bəstəkarları da bu mövzuya müraciət edərək bir sıra əsərlər yazıb yaratmışlar. Bunlardan məsələn, Balakirevin “İspan marşı mövzusunda uvertura”nı və Rimski-Korsakovun orkestr üçün yazdığı “İspan kapriççiosu”nu göstərə bilərik.

Müəllim: Axundova Sədaqət

MÜHAZİRƏ № 7.

Mövzu № 7. M. İ. Qlinka “Vals-fantaziya”

Plan:

- 1. Əsərin dinlənməsi**
- 2. Əsərin nəzəri təhlili**

M.İ.Qlinkanın simfonik yaradıcılığını vərəqlədikcə bir-birindən gözəl ,bir-birindən rəngarəng əsərlərlə tanış oluruq. Belə əsərlərdən biri də geniş populyarlıq qazanmış “Vals-fantaziya” əsəridir.

“**Vals-fantaziya**” Qlinkanın yaradıcılığında özünəməxsus yer tutur. Bu əsər bəstəkarın ən romantik əsərlərindən biridir. Əsər **1839 –cu ildə fortepiano üçün yazılmış, sonralar, 1856 – cı ildə orkestrləşdirilmişdir.** “Vals – fantaziya”, Qlinkanın simfonik yaradıcılığını səciyyələndirən əsas 4 xüsusiyyəti özündə birləşdirir. Bunlar: **1. milli janr adlanan - xalq janrı; 2. lirik – epik; 3. dramatik; 4. lirik – psixoloji janrlardır.**

“Vals – fantaziya”, əsərinin dinlənməsi.

Vals janrı Qlinka üçün təkə rəqsdən ibarət deyil, həm də daxili aləmi özündə əks etdirən psixoloji tablodur. Məişət rəqsi əsasında yaranan əsər bəstəkarın harmonik boyalarının, zərif melodiyasının və incə, oynaq orkestrrovkasının zənginliyi ilə lirik poemaya çevrilmişdir. **Əsərin tonallığı si minordur.**

Valsin əsas əhval-ruhiyyəsi xəyalpərvər ruhda və arzularla doludur. Burada bəstəkar sanki insanın bütün hiss və həyəcanlarındakı müxtəlif çalarları canlandırır. “Vals-fantaziya” ilə ilk tanış olduqda birinci təsurat əsərdəki qeyri-adi aristokratizm hissidir. Əsərin girişindən sonra vals musiqisinin təsiri altında sanki baldaymış kimi qadın və kişilər rəqsə başlayırlar. Nəfəsli alətlərdə kişilərin vüqarlı duruşu, simlilərdə isə qadınların zərifliyi bir biri ilə gah növbələşir ,gah da birləşir. **“Sual” və “cavab” intonassiyaları sanki danışaraq musiqini qeyri-adi füsunkar edir.**

Qlinka əsəri sevdiyi bu qadına həsr etmişdir. Adından da görüldüyü kimi bu əsər valsdan da, rəqsdən də daha üstündür. **Bu məhəbbət haqqında fantaziya, lirik poemadır.**

“Vals-fantaziyanın” əsas mövzusu səmimi, dərin hisslərə əsaslanır ki, bu da əsərin ən başlıca əhəmiyyətini, mahiyyətini açır. Onun aşağı enən **triton (üçton)** intonasiyası- mi diyez-si, musiqiyə gərginlik çaları gətirir. Melodiyanın özünəməxsus quruluşu-adətən dördxənəli olduğu halda üçxənəli frazaların olması əsərdə ruh yüksəkliyi, bir coşğunluq yaradır.

Глинка Михаил Иванович (1804-1857)

3. Вальс-фантазия.

Tempo di valse. $\text{♩} = 76$

Əsərdə rondo forması hökm sürür. Başlıca mövzu müxtəlf rəqs epizodunda növbələşərək bir neçə dəfə təkrarlanır. Əhval-ruhiyyəsinin dəyişkənliyinə görə bu epizodlar gah şən və incə, gah sərt, gah da dramatik şəkildə ifa olunur. Bir birini təqib edən və melodik cəhətdən inkişafa doğru gedən bu epizodlar, bir dinamik xətt üzrə kulminasiyaya doğru yüksəlir. Kulminasiyanın başlıca nöqtəsi “**Vals-fantaziyanın**” əsas mövzusunun həyəcanlı-dramatik səslənməsidir. Bu dramatikləşmə kəskin dissonanslı akkordlarla bütün orkestrin güclü səslənməsi ilə diqqətə çatdırılır.

Əsərin incə orkestrrovkası da diqqətəlayiqdir. Burada bəstəkar sola ifa edən alətlərin virtuos və melodik imkanlarından məhəretlə istifadə edərək musiqiyə yüngüllük verə bilmişdir. Saflıq, xəyalpərəstlik duyğularının xüsusiyyətlərini aşılaraq alətlərdən əsasən simli qrupunun rolu olduqca böyükdür.

Sadə məişət rəqsini simfonikləşdirərək gözəl bir simfonik poema yaratmaqla Qlinka rus simfonik musiqisinin dramatik lirik-psixoloji özünün əsasını qoymuşdur. Məcəzi mənada desək, bəstəkar sanki “simfonik zəmiyə buğda səpməklə” rus simfonik musiqisinin lirik-psixoloji inkişafının yaranmasına təkan vermişdir.

Beləliklə, əsər haqqında fikrimizi yekunlaşdıraraq deyə bilərik ki, Qlinkanın simfonik yaradıcılığında özünəməxsus yeri olan “**Vals-fantaziya**” insanın ən ülvə duyğularının **təcəssümü kimi ali hiss olan məhəbbətin rəqs dili ilə inkasıdır.**

“Vals-fantaziya”nın ənənələrini gələcəkdə rus bəstəkarları Balakirev, Borodin, Rimski-Korsakov, Qlazunov və xüsusən də P.Çaykovski öz yaradıcılıqlarında istifadə edərək inkişaf etdirmişlər.

Müəllim: Axundova Sədaqət.

МҮҲАЗИРӘ № 8.

Мөвзу№ 8. М. İ. Qlinka. “İvan Susanin” operası.

Plan:

1. Operanın yaranma tarixi
2. Operanın qısa məzmunu
3. Operadan qısa fraqmentlərin dinlənilməsi

M.İ.Qlinkanın çoxşaxəli yaradıcılığında müstəsna yeri olan əsərləri onun operalarıdır. İstər “İvan Susanin”, istərsə də “Ruslan və Lyudmila” operası rus musiqisinə böyük töhvə olmaqla yanaşı, həmçinin Rusiyada opera janrının inkişaf etməsinə böyük təkan vermişdir. Bu iki opera iki əsas janrın-xalq musiqi dramı və nağıl-epik opera janrlarının təməlini qoyaraq xalq eposunun mühüm cəhətlərini nümayiş etdirmişdir.

Qlinka “İvan Susanin” operasını qərbi Avropa klassik musiqi sənətinin təcrübəsindən bəhrələnərək və rus musiqisinin özünəməxsus çalarlarından istifadə edərək yazmış və bu əsərlə rus musiqi sənətində yeni dövr- yetkin realist xalq üslubu dövrünü açmağa nail olmuşdur.

Bəstəkarın XVII əsrin əvvəllərində baş verən tarixi hadisələri əks etdirməsi heç də təsadüfi deyildir. Bu dövrdə polyak qəsbkarlarının rus torpağını işğal etməsi və rus xalqının polyaklara qarşı mübarizəsi, Vətən müharibəsi hadisələrinə xalqın taleyinə biganə qalmamaqla yanaşı, Qlinka qabaqcıl rus ziyalı-dekabristlərin fikir və ideyalarını da çatdırmağa çalışmışdır.

Operada 1612-ci ilin tarixi hadisələri işıqlandırılır. Xalqın içindən çıxan Susaninin vətənpərvərliyi, torpağına olan məhəbbəti və xalqı yolunda ölməsi əsərin başlıca ideyasıdır və tamaşaçıya dolğunluğuyla çatdırılır. Bəstəkar Susanin obrazının təsvirində, dekabrist şair Rıleyevin ənənələrini davam etdirərək “Duma” əsərindəki zəngin nəcib keyfiyyətlərə malik Kostroma kəndlisinin rus xalqına xas keyfiyyətlərini açıb göstərir.

Opera əvvəldən sonadək dramatik gərginliklə inkişaf edir. Sonda kulminasiya əsərin qəhrəmanının-Susaninin ölüm səhnəsi ilə tamamlanır.

Bildiyimiz kimi operanın sujetini Qlinkaya V.Jukovski təklif etmişdir. Librettonu yazmağa bir çox şairlər səy göstərsələr də Qlinka baron fon Yeqor Rozenlə işləməyə üstünlük vermişdir. Rozen hazır musiqiyə şerləri çox ustalıqla yazmışdır. Operanın məşqləri vaxtı nazirlərdən biri ora gəlir və izlədikdən sonra əsərin adının “Jizn za Çarya” qoyulmasını təklif edir və o vaxtdan əsər iki ad ilə adlandırılır.

Əsərin ilk tamaşası 09 dekabr 1836-cı ildə Peterburq Böyük teatrında olmuşdur. Operanın ilk dirijoru o dövrün ən yaxşı musiqiçisi və dirijoru sayılan Katerino Kavos olmuşdur.

“İvan Susanin” operasının qısa məzmununa nəzər salaq. Opera 4 pərdə və epiloqdan ibarətdir. Hadisələr 1612-ci ilin payızı 1613-cü ilin yazında baş verir.

Birinci pərdə: Domnino kəndi. İvan Susanin qızı Antonida ilə xalq qoşununun döyüşçüləri və kəndlilər arasındadırlar. Çayda qayıq görünür. Antonidanın nişanlısı Baqdan Sobinini bir qrup döyüşçü ilə qayıqda gəlir. O Mininin və Pojarski və özünün rəhbərlik etdiyi dəstələrin qələbəsindən xəbər verir. Susanindən toya razı olmasını xahiş edir. Susanin bir qədər gözləməyi təklif edir. O bildirir ki, vətən düşmən əsarəti altında inləyir, indi toy vaxtı deyil.

İkinci pərdə: Polşa işğalçılarının düşərgəsi. Kral Sigizmundun qəsridə bal keçirilir. Şlyaxta cəngavərləri Rusiyanı təmamilə zəbt etməyi arzulayırlar. Qəfildən çapar gəlir. O Rusiyadan xəbər gətirmişdir. Çapar Mininin xalq qoşu Polşa qoşunu məğlubiyyətə uğratdığını bildirir. Polyakların dəstəsi Moskvanı almaq və Minini əsir tutmaq üçün yürüşə çıxır.

Üçüncü pərdə: Susaninin daxması. Qəflətən polyak dəstəsi gəlib buraya çıxır. Polyaklar tələb edirlər ki, Susanin Moskvaya gedən yolu onlara göstərsin. Susanin onları meşədə azdırmaq qərarına gəlir və polyaklarla birlikdə yola düşür. Susaninin oğulluğa götürdüyü Vanya düşmənin gəldiyini rus döyüşçülərinə xəbər vermək üçün cəld yola düşür. Antonida qəm qüسسə içində daxmada oturub. Rəfiqələri onun yanına gəlirlər. Sobinin kəndlilərlə birlikdə qayıdıb gəlir və dərhal Susaninin ardınca meşəyə yollanır.

Dördüncü pərdə: 1-ci şəkil. Sobininin dəstəsi düşmənlərin yerini tapmaq üçün meşəni dolaşır.

2-ci şəkil. Gecədir. Vanya monastır hasarının yanından gizlicə qapıya tərəf qaçıb gəlir. Monastırda daldalanan adamları yuxudan oyadır və onlar birlikdə düşmənin üstünə yürüyürlər.

3-cü şəkil. Qışıdır. Gecənin yarısı. Susanin yorulub əldən düşmüş polyakları meşənin dərinliyinə gətirib çıxarmışdır. Dincəlmək üçün polyaklar yatıb yuxuya gedirlər. Susanin buradan qaçışı olmadığını anlayır və ölümünün labüd olduğunu başa düşür. O qohum-əqrabasını yadına salır və xəyalən onlarla vidalaşır. Birdən tufan başlanır. Yuxudan ayılan polyaklar Susaninin onları aldatdığını və keçilməz meşəliyə gətirib çıxardığını başa düşürlər. Onlar qəzəb içərisində Susanini öldürürlər.

Epiloq: Moskvada Qızıl meydan. Əhali polyak işğalçıları üzərində qələbə şərəfinə şənlik edir. **Antonida, Sobinin, Vanya** onlara Susaninin həlak olduğunu söyləyirlər. Susanin vətən uğrunda, xalqının azadlığı yolunda canından keçmişdir. Xalq vətəni, onun uğrunda həlak olanları və bütün xilaskar rus döyüşçülərini alqışlayır.

Bildiyimiz kimi Qlinka “İvan Susanin” operasını yaratmaqla rus klassik və eyni zamanda tarixi milli operanın əsasını qoymuşdur. İki əsrdən çox vaxt keçməsinə baxmayaraq əsər öz ümumbəşəriyyətini, ülviliyini, aktuallığını itirmir. Məhz M.İ.Qlinkanın dahiliy də bundadır.

“İvan Susanin” operasından fraqmentləri izləyərək musiqilərinin dinlənilməsi.

Müəllim: Axundova Sədaqət.

MÜHAZİRƏ № 9.

Mövzu № 9. M. İ. Qlinka “İvan Susanin” operasının musiqi materialının təhlili.

Plan:

1. Operaya baxış
2. Operanın musiqi analizi

“İvan Susanin” operası gərgin münafişəli dramaturgiyaya malik operadır. Burada bir-birinə qarşı duran iki qüvvənin-rus xalqı və rus torpağını ələ keçirtmək istəyən polyak qəsbkarlarının toqquşması əks olunur. Əvvəldən axıradək bu dramatik gərginlik fonunda Susaninin vətənpərvərliyi, torpağına olan sevgisi, hətta onun yolunda canından belə keçməsi onun xarakterinin güclüliyündən, xalqına olan məhəbbətindən irəli gəlir.

Operanı pərdə pərdə analiz etsək bunu daha aydın görürük.

Birinci pərdədə vətənin müdafiəsinə qalxan rus xalqının obrazı təsvir olunur.

İkinci pərdədə düşmən cəbhənin ümumi obrazı və qarşıda baş verəcək dramatik münafişənin hazırlığı verilir.

Üçüncü pərdə hadisələrin daha dərinləşməsinə gətirir. Polyak qəsbkarları dinc kəndli Susaninin evinə soxulub ondan öz torpağına xəyanət etməsinə tələb edirlər.

Dördüncü pərdənin ikinci şəklində hadisələr dramatik kulminasiyaya doğru gedir. Susanin polyakları keçilməz meşəyə gətirib çıxarmışdır və düşmənlə üzləşmə vaxtıdır.

Üçüncü şəkildə səhnə kulminasiya nöqtəsinə doğru inkişaf edərək gərginlik prinsipi üzərində qurulur və qəhrəmanın vətən, torpaq uğrunda həlak olması ilə yekunlaşır. Əsərin inkişaf xəttindəki epizodlardan birində Susaninin xəyalən doğmaları ilə vidalaşma epizodu ən təsirliyəndir.

Epiloqda vətənpərvərlik ideyalarının təntənəsindən qələbənin şirinliyindən bəhs edilir.

Operanın uverturası sonata-allegro formasında müqəddimə ilə başlayır. Uvertura rus və polyak istilalarının münafişəsini və əsərin əsas ideyası olan qəhrəmanlıq və vətənpərvərlik ideyasını tərənnüm edir.

Operanın uverturasını internet vasitəsilə dinləmək.

ИВАН СУСАНИН
Опера М. Глинки
[представлена в 1-й раз в С.-Петербургском
Большом театре 27 ноября 1826 г.]
УВЕРТЮРА
Adagio ma non tanto. Allegro
pp. *con anima*
Tr. *pp* *pp* *pp*
M. 37389 F.

Rus xalqının vətənpərvər obrazı **birinci pərdənin introduksiyasında iki musiqi mövzusunda verilmişdir.** Birinci xor

xalq qəhrəmanı mahnıları ruhunda olan mərdlik xarakteri daşıyan kişi xorudur. İkincisi kəndli qızların oxuduğu xalq mahnı xorovodlarını xatırladan cəld və incə səslənən qadın xorudur. Hər iki mövzu əvvəlcə ayrı-ayrılıqda səslənir, sonra tədricən polifonik ifadə alaraq dinamik inkişaf nəticəsində tənənəli səslənən fuqaya gəlib çıxır. Xordan sonra Susaninin qızı Antonidanın ariyası səslənir. Ariyanın əsasını iki fərqli mövzu- ağır kavatino və cəld rondo təşkil edir. Ariyanın musiqisi Antonidanın zərif və nikbin duyğularını əks etdirir. Həmçinin birinci pərdədə Sobinin və Antonidanın həyəcanlı hissələrini əks etdirən “Qəm yemə əzizim” lirik triosu Susaninin də partiyasında eşidilir.

İkinci pərdədə işğalçı polyak qoşunlarının xarakteri balda səslənən rəqs suitasında öz əksini tapır. Rus xalqının musiqi obrazından fərqli olaraq burada bəstəkar polyakların mövzusunu polonez, krakovyak, vals və mazurka kimi təzadlı instrumental ifalarda səsləndirir. Polyakların təkəbbürünü göstərən polonez dinc rus xalqına qarşı düşmən qüvvələrin rəmzinə çevrilərək üçüncü pərdədə də eşidilir.

Musiqi materialının dinlənməsi-II pərdə

Üçüncü pərdənin əvvəlində Vyananın (Susaninin oğulluğu) atalığına qarşı övlad məhəbbətilə səmimi hissələrini ifadə edən lirik xarakterli **“Kak mat ubili”- (Anamı necə öldürdülər”)** mahnısı səslənir.

Sonra Susanin və ailəsinin sakit xarakterli səhnəsi yer alır. Gözlənilmədən polyak işğalçılarının Susaninin evinə soxulması bu sakitliyi pozur. 3-cü pərdənin ən dramatik səhnəsi polyakların Susaninlə olan epizodudur. Burada Qlinka mazurka və polonez ritmlərindən geniş şəkildə istifadə etmişdir.

Doğma vətəninin işğalçıların əlinə keçməməsi üçün öz canını belə qurban verməyə hazır olan Susanin daxili həyəcan və hissələri vokal partiyasında ifadə edilmişdir. Vətənpərvərlik və qəhrəmanlıq mövzusunda səslənən **“Doğma yurdumuz böyük və müqəddəsdir” və “Vahimədən qorxmuram”** - iki epizodu vokal partiyasının əsasını təşkil edir. Birinci epizodda operanın **final xoru olan “Slavsya” (“Var ol”) xorunun tənənəli mövzusu, ikinci epizodda isə introduksiyadakı kişi xorunun mövzusu öz inkişafını tapır.** Məhz bu səhnədə ilk dəfə Susanin rus xalq qəhrəmanı obrazını təcəssüm etdirir. O qızı ilə vidalaşır və polyaklarla birlikdə yola düşür. Antonidanın rəfiqələri onun kədərinə dağıtmaq üçün lirik toy mahnısı ifa edirlər. Lakin Antonida onlara **“Ah rəfiqələrim, dərdim o deyil” romansı** ilə cavab verərək ailəsinə ürəkdən sevən qızın obrazını canlandırır. Romansın kədərli melodiyasında vətən yolunda ölümə gedən atasının taleyi barədə qəmli düşüncələr öz əksini tapır.

Operanın dördüncü pərdəsində hadisələr qış gecəsi qalın meşənin dərinliyində baş verir. Gərgin, həyəcanlı şəkildə ifa olunan mazurka mövzusu polyakların xorunda onların ümitsizliyini, çıxılmaz vəziyyətdəki hallarını təsvir edir. Yorulmuş polyaklar dincəlmək üçün yatırlar. Susanin ölümqabağı oxuduğu ariyada xəyalən ailəsi, qohumları ilə vidalaşır. “Sən doğacaqsan, mənim şəfəqim!” adlı re minor tonallığında səslənən bu ariya Susaninin dərin və qarışıq düşüncələrini tərənnüm edir.

Ariya üçhissəli sadə formada inkişaf edir. Musiqidə Susaninin kədəri və həsrəti göstərilir. Ona birləşən reçitativ-monoloqda o xəyalən sevimli ailəsinə xatırlayaraq uşaqları ilə vidalaşır.

Nəhayət, faciəvi final yaxınlaşır. Çıxılmaz vəziyyətdə olan polyakların qəzəbini Susaninin sərt və qətiyyətli “Sizi elə yerə gətirmişəm ki, ora heç boz qurd da ayaq basmayıb” sözləri ilə başlanan mahnısı bir az da aşırıb-daşırır.

Burada Qlinka “**Ana Volqa boyunca üzü aşağı**” mahnısından istifadə etmişdir. Son anlarında Susanin yenə də xəyalən vətəni düşünərək qürurla “**Rodnoy kray spasyon!**” (“**Doğma diyarım xilas oldu**”) replikası ilə canını düşməne təslim edir və o xalq qəhrəmanı kimi öz missiyasını tamamlayır.

Epiloq işğalçı polyaklar üzərində xalqın şənlik təntənəsilə təsvir olunur. Möhtəşəm “**Slavsya**” (Var ol!) xoru **səslənir**. Bu xorda xalq vətəni və xilaskar rus döyüşçü qəhrəmanları alqışlayır. Orkestr və xorun böyük tərkibi və əzəməti ona himn xarakteri verir.

“Slavsya” xorunun dinlənməsi

Qlinkanın “İvan Susanin” operası 1612-ci hadisələrini əks etdirməklə rus xalqının obrazını xalq səhnələrində, eləcə də xalq övladının mərdliyini, cəsarətini Susaninin obrazında əks etdirir. **Opera musiqi tarixinə ilk milli klassik opera kimi daxil olmuşdur.**

Müəllim: Axundova Sədaqət.

MÜHAZİRƏ № 10.

Mövzu № 10. M. İ. Qlinka “Ruslan və Lyudmila” operası

Plan:

1. Operanın yazılması , səhnəyə qoyulması
2. Operanın qısa məzmunu
3. Operadan qısa fraqmentlərin dinlənməsi

Bildiyimiz kimi **Qlinka rus musiqi tarixinə klassik operanın banisi kimi imza atmış sənətkardır**. Real tarixi hadisələrə əsaslanan “İvan Susanin” operasından sonra bəstəkar yaradıcılığının zirvəsini təşkil edən daha bir opera yazmaq qərarına gəlir. Öncəki operadan fərqli olaraq bu opera epik nağıl sujetinə əsaslanır.

1837–ci ildə bəstəkar librettosunun hazır olmamasına baxmayaraq A.S.Puşkinin poemasının sujeti əsasında yeni – “**Ruslan və Lyudmila**” operası üzərində işləməyə başlayır. Lakin bir sıra çətinliklər, həyatında baş verən dəyişikliklər üzündən bir müddət opera üzərində işi dayandırmalı olur. Nəhayət **1842-ci ilin yazında operanı bitirməyə nail olur. Elə həmin ilin noyabrın 27-də Peterburqun Böyük teatrında opera tamaşaya qoyulur.**

Bu musiqi sənəti tarixində əlamətdar hadisə olsa da, eləcə də dövrün ziyalıları tərəfindən alqışlansa da lakin imperator ailəsinin tamaşanın yarısından çıxıb getməsi Qlinkanı kədərləndirir. Bu o demək idi ki, əsər rəsmən bəyənilməmişdir.

Opera 1846-cı ilədək səhnələrdə oynanılsa da tədricən repertuardan çıxarılır və 1858-ci ilə qədər oynanılmır.

Lakin günümüzdə opera teatrı səhnələrinin ən populyar əsərlərindən biri kimi **“Ruslan və Lyudmila”** görkəmli aktyor və aktrisalardan ifasında uğurla oynanılır. Məsələn, Ruslan rolunda Rusiya Federasiyasının əməkdar artisti Vladimir Oqnev, Lyudmila rolunda Rusiya Federasiyasının xalq artisti Anna Netrebko, Rusiya Federasiyasının xalq artisti, operanın dirijoru Valeri Gergiev kimi sənətkarları göstərmək olar.

Opera 5 pərdədən ibarətdir.

Birinci pərdə. Kiyev knyazı Svetozarın sarayı. Knyazın qızı Lyudmila ilə pəhləvan Ruslanın toyudur. Lyudmilanın uğursuz nişanlıları-Xəzər xanı Ratmir və loğva pəhləvan Farlaf da buradadırlar. Qəfildən ildırım çaxır. Toy yarımçıq qalır. Hamı çaşqınlıqla yerlərində donub qalmışdır. Naməlum bədxah qüvvə Lyudmilanı oğurlayıb aparmışdır. Knyaz Svetozar elan edir ki, kim Lyudmilanı tapıb gətirsə qızını ona verəcək. Ruslan, Ratmir, Farlaf Lyudmilanı axtarmağa yola düşürlər.

İkinci pərdə. 1-ci şəkil. Xeyirxah sehribaz Finnin mağarası. Ruslan gəlib buraya çıxıb. Xeyirxah Finn Ruslana bildirir ki, Lyudmilanı bədxah cadugər Çernomor oğurlamışdır. Finn Ruslana kömək edəcəyinə söz verir. Həmçinin o bildirir ki, Çernomor Ruslanın əlində öləcək. Finn bədxah Nainaya olan uğursuz məhəbbət macarası haqqında danışır. Naina da bədxah cadugardır.

2-ci şəkil. Qorxaq Farlaf da Lyudmilanı tapmaq üçün səfərə çıxıb. Qəflətən Naina onun qarşısında peyda olur və söz verir ki, Lyudmilanı tapmaqda köməyini əsirgəməyəcək.

3-cü şəkil. Ruslan keçmiş döyüş meydanına gəlir. Burada o insan həyatının mənasızlığı haqqında düşüncələrə dalır. Birdən çöldə nəhəng bir Baş görünür. Həmin Başla döyüşməli olur. Nəticədə Başın altında gizlədilmiş qılıncı ələ keçirir. Ruslan öyrənir ki, bu qılınc Çernomorun pəhləvan qardaşına məxsus idi. Çernomor öz qardaşını məhv etmişdir. Ruslan məhz bu qılıncı Çernomoru öldürə bilər.

Üçüncü pərdə. Nainanın sehrlı qəsri. Ratmirin sevgilisi Qorislava Xan üçün darıxır. Nainanın əfsunladığı Ratmir buraya gəlib çıxır. Lakin o, Qorislavanı tanımır. Ruslan da Nainanın qəsrinə gəlir. Sehrlı cadugər onu da tilsimə salır. Buraya gəlib çıxan xeyirxah Finn pəhləvanları xilas edir. Ruslan və Ratmir Qorislavanı da götürüb yenidən Lyudmilanı axtarmağa gedirlər.

Dördüncü pərdə. Əsir düşmüş Lyudmila Çernomorun sehri bağında əziyyətdədir. O vətəni Kiyev üçün, Ruslan üçün darıxır və zalim cadugərə təslim olmaq istəmir. Xidmətçi və qullar onun qarşısında rəqs edirlər. Çernomor gəlir. Şeypur səsi eşidilir. Ruslan Çernomoru çağırır. Alçaq cadugər Lyudmilanı tilsimləyib yatızdırır və özü döyüşə cumur. Döyüş zamanı Ruslan onun saqqalını qılıncla kəsib götürür. Sən demə sehirbazın bütün gücü bu saqqalda imiş. Ruslan Lyudmilanı sehri bağcadan çıxarıb aparır. Lakin onu oyada bilmir. Yuxulu halda onu götürüb geriye qaydır. Ratmir və Qorislava da onu müşayiət edirlər.

Beşinci pərdə. 1-ci şəkil. Gecədir. Ruslan düşərgə qurub. Ratmir Qorislavaya olan məhəbbətini mahnı ilə tərənnüm edir. Qəfildən Çernomorun qulları peyda olur və çadıra daxil olurlar. Onlar Lyudmilanın və Ruslanın yoxa çıxdığını bildirirlər. Yenə xeyirxah Finn özünü yetirir. O sehri üzüyü Ratmirə verir və bildirir ki, Lyudmilanı bu üzükə yuxudan oyatmaq olar.

2-ci şəkil. Knyaz Svetozarın sarayı. Forlaf yatmış Lyudmilanı Nainanın köməyi ilə Ruslanın çadırından öğurlayıb buraya gətirmişdir. Heç kim sarayda olanlardan yatmış knyaz qızını yuxudan oyada bilmir. Ruslan gəlib çıxır. Ratmir sehri üzüyü ona verir və Ruslan üzüyü Lyudmilanın barmağına taxır. Lyudmila yuxudan ayılır. Xalq yenidən şənlik edir. Onlar Ruslan və Lyudmilanı alqışlayırlar.

Beləliklə operanın qısa məzmununu dinlədik. Gördüyümüz kimi operada irəli sürülmüş xeyirlə şərin toqquşması bütün əsər boyu inkişaf edir və xeyrin qələbə çalması ilə tamamlanır. Opera Qlinkanın yaradıcılığında önəmli yer tutur.

İnternet vasitəsilə operadan fraqmentlərə baxılıb və dinlənməsi.

Müəllim: Axundova Sədaqət

MÜHAZİRƏ № 11.

Mövzu № 11. M. İ. Qlinka. “Ruslan və Lyudmila” operasının musiqisinin təhlili

Plan:

1. Operaya baxış
2. Operanın musiqi analizi

M.İ.Qlinkanın yaradıcılıq yoluna nəzər saldıqda “Ruslan və Lyudmila” operasının özünəməxsus yeri olduğunu görürük. Belə ki, nağıl-epik janrdə ilk klassik opera olmaqla yanaşı həmçinin rus opera sənətinin inkişafında yeni ənənənin də əsasını qoydu. “İvan Susanin” operasında olduğu kimi burada da xeyrin və ədalətin qələbəsi, doğma torpağa məhəbbət, qorxmazlıq, qəhrəmanlıq bütün əsər boyu inkişaf edən xətt üzrə davam edir. Lakin operaları fərqləndirən cəhətlərə gəlincə ilk növbədə janr müxtəlifliyi- birincinin sujeti tarixi hadisələrə əsaslanan faciəvi qəhrəmanlıq, ikincisinin isə nağıl- epik janrdə olmasıdır.

“Ruslan və Lyudmila” operasının uverturası əsərin özəyini təşkil edir.

Belə ki, simfonik ideyası, bitkin məzmunu və forması uverturaya müstəqil əsər əhəmiyyəti verir. Bu uvertura Qlinkanın simfonik əsərlərinin zirvəsində durur. Akademik B.V.Asafyev uverturanın cəld tempinin bütün operanın epik-mahnıvari tempinə qarşı qoyulmasını həssaslıqla qeyd edirdi. Əsərin nikbin ideyasını əks etdirən uvertura bahadirlar aləmini təmsil etməklə yanaşı, ədalətin qəddar qüvvələrə qarşı mübarizəsi ilə açılır və cadugər Çernomorun hakimiyyəti üzərində qələbə ilə nəticələnir.

Uvertura kiçik giriş və yığcam kodalı sonata formasında yazılıb. Əsas musiqi operanın girişindəki xordan götürülmüşdür. Əsas və köməkçi mövzular operanın simfonik inkişafında əhəmiyyətli rol oynayır. **Uverturanın tematik materialı V pərdənin finalında tamamlayıcı əzəmətli xorda təkrar olunur.**

Operanın 1-ci pərdəsi xor intraduksiyası ilə açılır və tamaşaçını dastan aləminə dəvət edir. Mənzərə Ruslan və Lyudmilanın toy məclisini əks etdirir. Intraduksiyanın mərkəzində Puşkinin yaratdığı el nəğməkarı-nagıldanışan Bayan obrazı durur. Bayanın melodiyası ağır-əzəmətli xarakterdədir. Ziyafətdəkilərin xahişilə Bayan gəncləri təbrik edərək onların şərəfinə **“Dan yeri sökülərkən”** sözləri ilə başlanan birinci mahnısını oxuyur.

Bayan

İkinci mahnısında həmçinin Puşkinin xatirəsini də əbədləşdirmək üçün nəzərdə tutulmuş **“Kimsəsiz bir diyar var”** mahnısı bir qədər sərt səslənərək həyatın sona çatacağını xatırladır. Mahnlara fikirlərini bildiren qonaqların xoru ilə növbələşən Bayanın mahnısı polifonik imitasiya variasiya şəklində işlənmişdir. Belə ki, Bayanın mövzusu Ratmirin partiyasında –**“Qızıl badəni ağzınadək doldurun”**, xorun polifonik inkişafında **“Ay qarşısında ulduzlar sönür”**, xalqın təntənəli tamamlayıcı himnində **“Böyük knyaz yaşasın və var olsun”** hər dəfə yeni formada səslənir.

Qeyd etmək lazımdır ki, bəstəkarın xalqilik prinsipinin təzahürü intraduksiyada verilmişdir. Bir sıra xalq səhnələrində əksini tapan qədim mərasim mahnıları- birinci pərdədə oxunan toy xoru **“Sirlə, valehedici Lel”** qədim epik oxumalarına xas olan sərt əzəməti, eləcə də beşinci

pərdədə yatmış Lyudmilanın yatağı yanında xalqın oxuduğu “Ah, gözümüzün nuru Lyudmila” xalq ağılarını xatırladır.

Qlinka operada obrazların xarakterini, rəngarəngliyini böyük ustalıqla tamaşaçıya təqdim edir. **Cəsur Ruslan, gözəl və zərif Lyudmila, çılgın Ratmir, sarsaq lovğa Farlaf, kinli cadugər Naina, qəddar Çernomor, müdrük qoca Finn, məlahətli Qorislava, hikmətli Svetozar hər biri müxtəlif xarakterli obrazlardır.** Qlinka da bu qəhrəmanların psixoloji-musiqili portretlərini onların ariyalarında xarakterizə edir. Məsələn, II pərdənin birinci şəklində Finnin balladası, ikinci şəkildə Farlafın rondosu, üçüncü şəkildə Ruslanın ariyası və s. göstərə bilərik.

Gəlin operanın **baş qəhrəmanı Ruslanın obrazına** və iştirak etdiyi əsas səhnələrin musiqi xarakteristikasına nəzər yetirək. O, qədim rus bilinə bahadırlarının ən öncül keyfiyyətlərini özündə birləşdirir. II pərdənin ikinci şəklində Başla çarpışması və qiymətli qılıncı ələ keçirməsi onun obrazının xarakterini anlamağa tamaşaçıya yardımçı olur. Boş çöllüyün mənzərəsində **pərişan Ruslanın “Ah səhra, ölü səhra”** reçitativi onun kədərini ifadə edir. “Lyarqo”da **Ruslanın taleyindən bəhş edən “Əbədi zülmət dövründən bəri”** ariyasında **bahadırın ölümün gözlərinə dik baxması, döyüşə hazır olması ifadə olunur.** Ariyanın əsas partiyası mübariz ruhdadır. Köməkçi partiya lirik məzmununda olaraq məhəbbəti əks etdirir. Ariyanın parlaq kodusunda səslənən şeypur sədası altında **Ruslanın “Qarşımdakı bütün maneələri dəf edərim” ifadəsi öz vədinə sadıq olduğunu və qələbəyə inamını gücləndirir.**

Qlinka operada iki rus qadının obrazını ustalıqla yaratmışdır. Bunlar Lyudmila və Qorislavadır. Lyudmilanın obrazını səciyyələndirən iki sola nömrəsi onun hiss və həyəcanını öz dolğunluğu ilə göstərir. Bunlar I pərdədə sarayda, toy məclisində kavatına və IV pərdədə Çernomorun bağında səhnə və ariyada əks olunmuşdur.

Qorislavanın simasında bəstəkar səmimi, mehriban, sevgilisinə sədaqətli rus qadınının obrazını vermişdir. Onun kavatinosunun lirik melodiyası Qlinkanın ən məşhur romansları səviyyəsinə qalxmışdır.

Baş qəhrəmanların ariyaların dinləmək.

Operada Xəzər xanı Ratmirin obrazı da çox maraqlıdır. III pərdədə onun ariyasında iki böyük hissə-Adagio və Tempo di Valse sevilmək arzusu və məhəbbət hissələrini çılğınlıqla göstərir. Nəhayət o, xəyalpəstlikdən əl çəkərək Qorislavaya sadıq ömür yoldaşı olur.

Qorxaq və lovğa Farlaf operanın komik obrazıdır. Onun II pərdənin birinci şəklində Fa major rondsunda ("Qələbə çalmağıma az qalıb") heç bir maneəni aradan qaldırmadan lovğalanaraq dil boğaza qoymadan söylədiyi yanıltmacsayağı danışiq, təkrar musiqi ifadələri onun boşboğazlığını göstərir. Burada instrumental effektlər də bəstəkar tərəfində məhəretlə verilmişdir.

Finn obrazı nağıl-operada xeyirxahlığı təcəssüm etdirir. O "sehri" və müdrik məsləhətilə aşıqlərə kömək edir. Finnin balladası II pərdənin birinci şəklində səslənir.

Qəddar və cadugər Çernomorun musiqi karakterinin əsasını iki ifadə vasitəsində (**bütövtonlu qamma və uverturada qeyd etdiyimiz "donuq akkordlar"**) görə bilərik. IV pərdədəki marş da Çernomorun xarakteristikasını göstərir. Bəstəkar burada artırılmış üçsəslilərdən geniş istifadə etmişdir ki, bu da artırılmış lad təəssüratı oyadır.

Cadugər Nainanın musiqili obrazında Qlinka əskildilmiş ladın ifadə vasitələrindən istifadə etmişdir (**Əskildilmiş üçsəslilik harmoniyası**).

Şərq folklorunu diqqətlə öyrənən Qlinka, ilk dəfə öz operasında melodiya, lad və ritm qanunauyğunluqlarına əməl edərək şərq obrazları yaratmışdır. Operanın şərq səhnələrində bəstəkar İran, Qafqaz, ərəb, türk mahnı və rəqslərindən istifadə etmişdir.

Ratmirin III pərdədəki ariyasının orta hissəsində ərəb mövzusunu, İran xorunda heç bir dəyişiklik etmədən orkestr ifasında bəzəkli variasiyaları göstərə bilərik ("ostinato" variasiyaları gələcəkdə "Qlinka variasiyaları" adı alacaq). Operanın II pərdəsində Şərq suitasında axıcı "

Türk rəqsi”ndən sonra incə “Ərəb rəqsi” və nəhayət sonda cəld ehtiraslı qaytağı silsiləni başa çatdırır.

Operada Qlinkanın bir simfonist kimi əsl istedadı bir daha öz təsdiqini tapır. **Uvertura, Çernomorun marşı, III və IV pərdədən iki rəqs suitası, operanın antraktları ayrı-ayrılıqda rus simfonik musiqisinin gözəl klassik nümunələrini** təşkil edir.

“**Ruslan və Lyudmila**” operasının rus musiqi aləmində böyük əhəmiyyəti vardır. Beləki, rus klassik musiqisinin inkişafında ilk əsər olmaqla yanaşı xalq-epik musiqisi professional şəkildə təcəssüm etmişdir. Qlinkanın varisləri bütün bunlardan bəhrələnərək öz yaradıcılıqlarında simfonik-operanı inkişaf etdirmişlər.

İnternet vasitəsilə operaya baxış.

Müəllim: Axundova Sədaqət.

İstifadə olunmuş ədəbiyyat:

- 1.T. Hüseynova. Musiqi ədəbiyyatı. Dərslik. - Bakı1991.
- 2.T. Hüseynova. Musiqi ədəbiyyatı. Dərslik. - Bakı2006.
3. Материал из Википедии — свободной энциклопедии
4. Vikipediya, azad ensiklopediya.
5. https://az.wikipedia.org/wiki/Rus_xalq_musiqisi
6. ensiklopediya.gov.az/terms
7. Ş.Həsənova. Musiqi tarixindən mühazirələr. II hissə Bakı- 2012.
8. https://ru.wikipedia.org/wiki/Глинка_Михаил_Иванович
- 9.-<http://music-fantasy.ru/materials/glinka-vals-fantaziya>.
- 10.https://az.m.wikipedia.org/wiki/Ruslan_və_Lyudmila